

Менеджмент

УДК 378.147:316.72(043.2)

Батченко Людмила Вікторівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київський національний університет культури та мистецтв*

Батченко Людмила Викторовна

*доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры гостинично-ресторанного и туристического бизнеса
Киевский национальный университет культуры и искусств*

Batchenko Lyudmila

*Doctor of Economics, Professor, Professor of the
Department of Hotel and Restaurant and Tourism Business
Kyiv National University of Culture and Art
ORCID: 0000-0001-6975-5813*

Гончар Лілія Олександрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київський національний університет культури та мистецтв*

Гончар Лилия Александровна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры гостинично-ресторанного и туристического бизнеса
Киевский национальный университет культуры и искусств*

Honchar Lilia

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Hotel and Restaurant and Tourism Business
Kyiv National University of Culture and Arts
ORCID: 0000-0001-5621-0910*

**ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА І АКАДЕМІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ**
**FORMATION OF SCIENTIFIC ENVIRONMENT AND ACADEMIC
CULTURE IN UNIVERSITIES OF UKRAINE: ORGANIZATIONAL
AND ECONOMIC ASPECT**

Анотація. У статті досліджено проблеми управління функціонування та розвитку закладів вищої освіти України (ЗВО). Закцентовано значення науково-дослідницької роботи в удосконаленні науково-освітнього процесу ЗВО. Проаналізовано принцип формування наукового середовища. Обґрунтовано необхідність формування науково-дослідницьких компетенцій у здобувачів вищої освіти задля активізації наукової діяльності і підвищенню її ефективності.

Розглянуто фактори економічного розвитку держави, серед яких ключова роль відведена освіті, науці та культурі. Досліджено негативні чинники в освіті і науці, які гальмують розвиток науки в Україні. Наведений деталізований аналіз факторів фінансування науки, плинності наукових кадрів, вимірюванню наукової продуктивності вченого.

Визначено загальні засади та особливості формування академічної культури в науковому середовищі університетів. Розглянуто академічну доброчесність як набір поведінкових наукових патернів в науковому середовищі. Окреслено основні заходи підтримки державою університетської науки, які повинні мати випереджальний характер.

Досліджено вплив науки і продуктів її комерціалізації на якість підготовки фахівців закладів вищої освіти. Проаналізовано системну взаємодію інституціональних суб'єктів зростання національної економіки: держави – бізнесу – закладів вищої освіти. Визначено

тенденцію напрямків розвитку бізнесу та перспективи розвитку освіти і науки.

Представлено та обґрунтовано комплексну програму «Наука» для факультету Київського національного університету культури і мистецтв, яка фокусується на двох векторах функціонування та розвитку – науково-прикладному та комерціалізації наукових досліджень кафедр. Обґрунтовано науково-освітній зміст векторів науково-дослідної роботи кафедр – практична значущість результатів дослідження, комерціалізація наукових досліджень, співпраця із стейкхолдерами. Окреслено складові та рівні наукової діяльності кафедр – наукова діяльність науково-педагогічних працівників (НПП), здобувачів, міжнародна наукова співпраця, науковий репутаційний капітал кафедри. Розкрито і деталізовано складові елементи кожного рівня наукової діяльності, які є на сьогодні визначальними параметрами ефективності наукової діяльності кафедр.

Ключові слова: *освітньо-науковий процес, освітньо-наукове середовище, академічна доброчесність, академічна культура, ключові компетентності, інвестування в науку, економічне зростання.*

Анотація. *В статті досліджені проблеми управління функціонування і розвитку установ вищої освіти (УВО). Акцентовано значення науково-дослідницької роботи в удосконаленні науково-освітнього процесу УВО. Проаналізовано принцип формування наукової середовища. Обґрунтовано необхідність формування науково-дослідницьких компетенцій у соискателів вищої освіти для активізації наукової діяльності і підвищення її ефективності.*

Розглянуті фактори економічного розвитку держави, серед яких ключова роль відведена освіті, науці і культурі.

Исследованы негативные факторы в образовании и науке, тормозящие развитие науки в Украине. Приведен детализированный анализ факторов финансирования науки, текучести научных кадров, измерения научной производительности ученого.

Определены общие принципы и особенности формирования академической культуры в научной среде университетов. Рассмотрена академическая добродетель как набор поведенческих научных паттернов в научной среде. Обозначены основные меры поддержки государством университетской науки, которые должны носить опережающий характер.

Исследовано влияние науки и продуктов ее коммерциализации на качество подготовки специалистов высшего образования. Проанализировано системное взаимодействие институциональных субъектов роста национальной экономики: государства – бизнеса – учреждений высшего образования. Определена тенденция направлений развития бизнеса и перспективы развития образования и науки.

Представлена и обоснована комплексная программа «Наука» для факультета Киевского национального университета культуры и искусств, которая фокусируется на двух векторах функционирования и развития – научно-прикладной и коммерциализации научных исследований кафедр. Обосновано научно-образовательное содержание векторов научно-исследовательской работы кафедр – практическая значимость результатов исследования, коммерциализация научных исследований, сотрудничество со стейкхолдерами. Обозначены составляющие и уровни научной деятельности кафедр – научная деятельность научно-педагогического персонала (НПП), соискателей, международное научное сотрудничество, научный репутационный капитал кафедры. Раскрыты и детализированы составные элементы каждого уровня научной

деятельности, которые являются на сегодняшний день определяющими параметрами эффективности научной деятельности кафедр.

Ключевые слова: *образовательно-научный процесс, образовательно-научная среда, академическая добродетель (добропорядочность), академическая культура, ключевые компетентности, инвестирование в науку, экономический рост.*

Summary. *The article examines the problems of managing the functioning and development of higher education institutions of Ukraine (HEIs). The importance of research work in improving the scientific and educational process of higher education institutions is emphasized. The principle of formation of scientific environment is analyzed. The need for the formation of scientific and research competences among higher education graduates in order to activate scientific activity and increase its effectiveness is substantiated.*

Factors of economic development of the state are considered, among which education, science and culture play a key role. Negative factors in education and science that inhibit the development of science in Ukraine are studied. A detailed analysis of the factors of funding of science, the turnover of scientific personnel, and the measurement of scientific productivity of a scientist is provided.

The general principles and features of the formation of academic culture in the scientific environment of universities are defined. Academic integrity is considered as a set of behavioral scientific patterns in the scientific environment. The main measures of state support of university science, which should be anticipatory in nature, are outlined.

The influence of science and the products of its commercialization on the quality of training of specialists in higher education institutions is studied. The systemic interaction of the institutional subjects of the growth of the national economy is analyzed: the state – business – institutions of higher education. The

trend of business development directions and prospects for the development of education and science have been determined.

The Comprehensive Program "Science" for the faculty of the Kyiv National University of Culture and Arts, which focuses on two vectors of functioning and development – scientific and applied and commercialization of scientific research of the departments – has been presented and substantiated. The scientific and educational content of the vectors of research work of the departments is substantiated – practical significance of research results, commercialization of scientific research, cooperation with stakeholders. The components and levels of scientific activity of the departments are outlined – scientific activity of NPPs, grantees, international scientific cooperation, scientific reputational capital of the department. The constituent elements of each level of scientific activity, which are currently the determining parameters of the effectiveness of the scientific activity of the departments, are revealed and detailed.

Key words: *educational-scientific process, educational-scientific environment, academic integrity, academic culture, key competencies, investment in science, economic growth.*

Цінують науку, шанують науковців.
Через них, їхнє знання та їх працю
можемо надіятися на справжнє здійснення
мрій і сподівань нашого народу.
Любомир Гузар,
український релігійний діяч,
патріарх-предстоятель української греко-католицької церкви

Актуальність. Успішний розвиток держави можливий при наявності освіченої нації і потужного наукового потенціалу. «Нація без науки – це нація рабів, це нація яка не є творцем інтелектуального творчого продукту», – проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності

Черкаського національного університету, професор Сергій Корновенко, інтерв'ю «Новій добі» [13].

Ось чому основною стратегічною ціллю університетів повинен бути високий рівень освітньої і наукової діяльності.

Незважаючи на наявні результати тривалого реформування вищої освіти України, на сьогодні проблема її якості є не просто актуальною, а вкрай важливою як для трансформації України в європейський простір вищої освіти і європейський дослідницький простір, так і економічного, і гуманітарного розвитку нації.

На сьогоднішній день, на жаль, проблема освіти і науки України все ще залишається предметом дискусій, а не практичних рішень.

У цьому контексті факторам науки і освіти відводяться важливі функції щодо забезпечення постіндустріальних трансформацій економіки та формування високо конкурентного інтелектуального ринку праці задля забезпечення економічної стабільності на макрорівні.

Завдання ефективного використання потенціалів науково-технічного і освітнього середовища для держави і бізнесу було завжди актуальним і непростим через низку неспівставних чинників, які потребують аналізування, урахування і координування суб'єктами освітньо-наукової сфери – державою, ЗВО, бізнесом та суспільством.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аспектні викладення проблем управління, функціонування та розвитку ЗВО загалом та наукової діяльності зокрема висвітлено у працях вітчизняних вчених: В. Андрющенко [2], Л. Батченко [29; 30], Л. Гончар [29; 30], С. Гончаренка [7], Л. Жук [11], В. Кременя [14]. Авторами визначено наявність потужного освітньо-наукового потенціалу в Україні, який здатний прискорити і забезпечити інноваційний розвиток держави. Однак, для раціонального використання цього потенціалу необхідно

забезпечити системи управління, функціонування та розвитку ЗВО на засадах системності, комплексності, інноваційності та гнучкості.

Значенню науково-дослідницької роботи в удосконаленні науково-освітнього процесу у ЗВО присвячені праці Г. Артемчука [3], Т. Голуба [6], М. Євтуха [10]. В роботах зазначено вплив науково-дослідної діяльності та формування творчого потенціалу, стимулювання інтелектуального розвитку майбутніх фахівців. Виявлено та теоретично підтверджено взаємозв'язок підвищення якості професійної підготовки здобувачів у процесі науково-дослідницької роботи.

Формуванням науково-дослідницьких компетенцій переймались Л. Батченко [4], Л. Гончар [4], Н. Дівінська [9], В. Луговий [24], В. Майборода [16] тощо. Розглянуті основні аспекти дослідницьких компетенцій, алгоритми їх формування та розвитку.

Принципи формування наукового середовища виокремлені у працях вітчизняних науковців С. Бендасюка [5], В. Локтєва [15]. Автори фокусують науковий інтерес на важливості використання в науково-дослідній діяльності таких принципів: комплексності, постійності, системного підходу, об'єктивності і прозорості, довіри і відповідальності виконавців, сприйняття різноманітних точок зору, орієнтованості на інноваційний тип розвитку, орієнтування на високий світовий рівень розвитку науки, креативності, інтелектуальності, здатність доводити справу до кінця тощо. Врахування цих принципів сприятиме активізації наукової діяльності і підвищенню її ефективності.

Формулювання цілей статті. Мета статті – *обґрунтувати* особливу роль для економічного зростання України науки, освіти та культури; *проаналізувати* їх стан та мультиплікаційний вплив на бізнес-середовище; *підтвердити* актуальність формування наукового середовища університетів як фактора зростання їх інноваційної можливості;

обґрунтувати ефективність використання в науковій роботі університетів рольової моделі комплексної програми «Наука».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Нас може знищити політика без принципів,
знання без характеру, наука без людяності.

*Магатма Ганді (англ. Gandhi) –
індійський політичний і громадський діяч*

Сучасний стан розвитку світової економіки, заснований на використанні нових знань і технологій, що обумовлює їх економічний розвиток, все більше підкорюється законам економіки знань. До економіки знань традиційно зараховують три основні сфери – дослідження і розробки, освіту і навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

В лідери виходять країни, які сформували ефективну національну інноваційну систему. Розвиток наукових досліджень є одним із ключових факторів забезпечення сталого розвитку.

Економіка сталого розвитку швидко реагує на ноу-хау, технології, нові знання сприймає їх і швидкими темпами реалізовує. Так поведуть себе економіки світу з високим, стійким розвитком. Їм не довелося створювати більшу частину цих знань, але вони сприйняли наукові результати вчених світу і швидко їх реалізували.

Посилення актуальності проблеми розвитку освітньо-наукової сфери викликало необхідність знаходити нові більш раціональні засоби і шляхи приведення освітньо-наукової діяльності ЗВО у відповідність до нових вимог, висунутих концепцією модернізації України

«Надо изменить подход к пониманию роли науки в развитии государства» – президент Національної академії наук України (НАНУ), академік Анатолій Загородній [12].

Успіхи університетів часто тримаються на управлінських підходах і управлінській культурі. Експерт програм освіти Українського інституту

майбутнього Микола Скиба зазначає, що більш успішними будуть університети, в яких є:

- діалог між ректором і центрами активності;
- відкритість світу науки;
- здатність до адаптації;
- підвищення вимог до наукової результативності викладачів;
- надання можливостей для росту молодих науковців тощо.

Ті країни, які стратегічно визначились на розвитку своєї економіки, передусім ідуть інноваційним шляхом і розвивають науку. Зростання економіки – це багатофакторний і багаторівневий процес, основою якого є економіка максимальної зайнятості і взаємодії усіх суб'єктів наукової, науково-технічної, освітньої та бізнес-діяльності при визначенні особливої ролі держави.

Україна, яка прагне мати стабільну економіку повинна враховувати світові економічні тенденції і дотримуватись міжнародних стандартів в усіх сферах діяльності держави.

Освіта і наука є важливими компонентами у розбудові економіки та громадянського суспільства. Маючи значний освітній і науковий потенціал, Україна не змогла його зберегти й реалізувати і стати країною з найрозвинутішою освітньою та науковою сферами.

Негативні чинники, які, на жаль, істотно впливають на розвиток науки України через призму визначальних факторів (наука та освіта) – це:

- По-перше, критично низький обсяг її фінансування. Відповідно до статті 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП України. Однак, як свідчать дані статистичних спостережень фактичні видатки з усіх джерел – кошти державного бюджету, кошти вітчизняних та іноземних установ, організацій та підприємств, міжнародні гранти та інші джерела – на

наукові дослідження та розробки в Україні останніми роками становили не більше ніж 0,76% від ВВП. А в 2016 році наукоємність ВВП в Україні становила 0,48 %, зокрема за рахунок державного бюджету 0,16% ВВП [11, с. 25].

Як приклад, цільовий капітал Єльського університету (США) 27 млрд. доларів, Колумбійського університету (США) 22 млрд. доларів, «Техніон» (Ізраїль) на науку отримує 4-5% ВВП. Бюджет одного із таких університетів в рази більший за загальне фінансування науки і науково-технічної діяльності України. У 2019 році в країнах Європейського Союзу в середньому на освіту витрачалося 4,7 % ВВП, що складало близько 10% загальних державних витрат.

Роман Єрмоличев – заступник міністра фінансів України – в інтерв'ю Економічній правді від 10 грудня 2021 року відзначив, що у держбюджеті на 2022 рік на фінансування науки передбачено на 2,1 млрд. грн. (17,2 %) більше коштів, ніж у 2021 році. Загалом обсяг видатків державного бюджету України на наукову і науково-технічну діяльність складає 14,3 млрд. грн. Адже саме фінансування науки є інвестицією в майбутнє нашої країни, інвестицією у вчених і науковців, у розвиток науково-технічної діяльності.

Серед основних пріоритетів підтримки реалізації наукової і науково-технічної діяльності у 2022 залишається проведення наукових досліджень у закладах вищої освіти.

Борис Маліцький, один із очільників Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, зазначав, що коли наука фінансується менше 1% ВВП, не можна розраховувати на те, що наука буде відігравати якусь функцію, крім соціокультурної. Скорочується приріст молодих науковців щорічно [17]. З огляду на вищезазначене, адекватне фінансування науки, беззаперечно, відноситься до найбільш актуальних проблем.

- По-друге, це плинність наукових кадрів, яка в останні роки є занадто високою через невдоволення заробітною платнею науковців, через надмірне завантаження науково-педагогічної діяльності, через падіння престижу професії науковця, педагога та ін. Це – «відтік мізків» («brain drain»), який економісти порівнюють із аналогією до руху капіталу, який відбувається в одному напрямку – з країни – з причин відсутності перспектив самореалізації в Україні. Загалом погляди молодих учених з НАНУ щодо причин виїзду можна розділити на три категорії:

- низька заробітна плата та незадовільний фінансово-економічний стан науки (близько 90%);
- несприятливі умови праці (більше 60%);
- труднощі професійної реалізації (близько 20-30%) [28].

Слід зауважити, що причина «сімейні обставини» складає лише 15% [28].

- Також одним із значущих індикаторів впливу на розвиток науки в Україні є кількість дослідників-науковців на 1 млн. населення країни. Цей показник регулярно відслідковує ЮНЕСКО і він все частіше використовується як міра наукового забезпечення інноваційного розвитку країни і враховується при вирішенні питання про доцільність інвестицій. У середньому по ЄС цей показник у 5-6 разів більший, ніж в Україні. За прогнозуванням Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки НАН України ім. Г.М. Доброва щодо подальшої еволюції кадрового потенціалу вітчизняної науки на наступні десятиліття до 2035 року показали: якщо нічого в політиці влади по відношенню до науки не зміниться і в динаміці її кадрового потенціалу збережуться ті ж самі тенденції, які ми спостерігаємо до теперішнього дня, то до 2035 року кількість дослідників в Україні зменшиться щонайменше у 20 разів у порівнянні з початком 90-х років ХХ ст. [18].

Також це проблема, яка наразі є дуже абсолютизованою серед науковців України – це індекс Хірша. Сьогодні – це один із наймодніших засобів вимірювання наукової продуктивності вченого. Слід зазначити, що це не є універсальним мірилом особистого наукового результату і цей показник на сьогодні вже втратив свою об'єктивність. Він був розроблений для вчених, які працювали в області теоретичної фізики (в 2005 році). Тому максимальне значення індексу Хірша мають фізики-ядерники, хіміки, медики (від 32% до 46%). За даними аналітиків (Larivate Analytics у 2017 році), у списку 3500 тисяч найцитованіших авторів світу перше місце за кількістю цитувань у наукометричних журналах із бази Web of Science мали: американські науковці, канадські і китайські науковці. І – жодного представника України. Хоча в рейтингу країн світу по рівню науково-дослідної активності за 2018 рік Україна займала 42 місце із 195 країн світу.

До речі, в Давній Греції зазначались не дати життя вчених, а «акме» (дав.-гр. ακμή — найвища точка, вершина) – час найбільшого розквіту їх творчих сил.

В науці необхідно дотримуватись принципу реальності. Кількісні показники вченого не повинні витіснити якісні. Наука – це не торгівля, де багато показників ефективності фіксуються кількісно. Працюючий вчений реально може підготувати протягом року не більше двох серйозних, якісних публікацій. Оцінюючи працю вченого, треба враховувати не тільки науковий імпакт (коефіцієнт цитувань), а і весь комплекс його діяльності – освітній, науковий, методичний, організаційний та виховний, який потребує значного часу і також рейтингується за визначеними показниками ЗВО.

Окрім зазначених чинників, на ефективність наукової діяльності у закладах вищої освіти впливає система управління на всіх адміністративних рівнях. Із сформованої раніше (в радянські часи)

наукової системи, наукових шкіл за часи нашої самостійності ми втратили багато чого позитивного, зіткнулися із катастрофічними показниками плинності наукових кадрів через «відтік мізків», старіння наукових кадрів і «розмивання» наукових шкіл, через відсутність адекватної системи підтримки і мотивування молодих науковців тощо.

У всіх цих проблем є причини, але все ж основна – це багаторічне недофінансування освіти і науки не тільки академічної, а й студентської.

Для вирішення проблем у сфері освіти і науки державна політика повинна базуватися на:

- усвідомленні освітньо-науковим середовищем особливої і багатоаспектної місії науки у ЗВО;
- продуктивній зайнятості вчених;
- інтеграції української науки у світову;
- створенні екосистеми розвитку інновацій з консолідованою співпрацею вітчизняних академічних, галузевих наукових інститутів, ЗВО при фінансовій підтримці держави;
- формуванні нової парадигми адекватного, гнучкого наукового менеджменту, який був би корисним і цікавим науці і бізнесу і який потрібен державі;
- формуванні нового концептуального бачення науково-практичної проблеми – розроблення теоретико-методологічних та методико-прикладних засад розвитку системи наукової роботи;
- інноваційному співробітництві науки і бізнесу.

Адже наука – основа вищої освіти, її якість. Рівень розвитку вітчизняної науки визначає рівень розвитку якості вищої освіти. А якість вищої освіти в свою чергу напряму впливає на формування продуктивної, заснованої на фахових компетентностях робочої сили для бізнесу. Таким чином інтеграція вищої школи, академічної, галузевої, університетської науки та бізнесу дозволить:

- підняти якісний рівень освіти і науки;
- скоротити терміни надходження наукових знань в навчальний процес;
- об'єднати наукові розробки і освітні програми університетів в нові наукові технології;
- створити умови для конкурентоздатності і результативного працевлаштування випускників ЗВО.

Вже вочевидь і не підлягає сумніву, що нові цінності і продукти створюються саме в середовищі інтелектуальної власності, яка являється похідною сфери освіти. З цієї причини ЗВО і їх викладацький склад набули ключового значення в економіці знань.

В розвинутих країнах виробництво знань слугує основним джерелом зростання економіки. І питома вага науки в процесі вироблення сучасних нових знань значна і є стратегічно значимим параметром державних політик.

В сучасному світі рушійна сила економіки – конкуренція, яка сутнісно все більше трактується як конкуренція знань. «Університетська наука – один із тих показників, за якими українські ЗВО програють вузам-конкурентам», – зазначала экс-міністр освіти і науки України Лілія Гриневич. Конкурентоспроможність все більше залежить від продукту, в основі якої лежать нові знання. Сьогодні розвиток продуктивних сил відбувається при тісній взаємодії науки і нових технологій з виробництвом. Тому, комерціалізація наукових досліджень освітянського середовища поряд із відстежуванням та освоєнням наукових і технологічних новацій – це є вагома основа економіки знань.

Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах 2008-2017 роки» [8], яка передбачала низку заходів щодо модернізації матеріально-технічної бази, розвиток інформацій й телекомунікаційного середовища, підтримку участі молодих вчених у

міжнародних конференціях, у 2014 році втратила чинність, у результаті чого призупинено всі фінансування. Залишились не вирішеними ряд завдань, які декларувались вищезазначеною програмою.

Науково-дослідна робота у ЗВО, її зв'язок із науковими установами та бізнес-середовищем є останнім часом однією з найбільших проблем, яка гальмує розвиток університетської науки. Для удосконалення наукової діяльності науково-освітньому середовищу університетів необхідно подолати низку проблем, серед яких найактуальнішими є:

- нерозвиненість сучасної культури наукової діяльності;
- відсутність політики адміністрування науковими колективами;
- несформованість наукових середовищ закладів вищої освіти;
- низький в цілому попит на наукові результати університетських досліджень через відсутність до них довіри;
- слабка інтеграція науки і бізнесу;
- низька привабливість сфери науки для інвесторів;
- девальвація соціального капіталу науки (падіння престижу наукової праці в суспільстві);
- низька підготовка науковців до використання новітніх технологій і їх можливостей;
- недостатнє впровадження результатів науки в оновлення змісту та якості освіти;
- дефіцит фахівців з компетенціями за актуальними науковими трендовими напрямками
- переважання бюрократичних аспектів над змістовно-науковими та ін.

Серед причин досить низького рівня проведення наукових досліджень в університетах є об'єктивного характеру, а є і суто суб'єктивні. Серед основних суб'єктивних – це:

- обмежений та ускладнений доступ до наукової літератури через відсутність належних знань іноземних мов у багатьох науковців;
- невміння вітчизняних науковців підтримувати наукову дискусію;
- відсутність інвестування з альтернативних джерел;
- низька підготовка науковців до використання новітніх технологій;
- академічна не доброчесність (плагіат у роботах певних «науковців»).

В Законі України «Про науку і науково-технічну діяльність» [20] одна із новацій – створення Національного фонду досліджень України (НФДУ) – незалежної інституції, яка через конкурс розподіляє гранти на наукові дослідження. Фонд може фінансувати тільки наукові дослідження і розробки. А фінансування розвитку матеріально-технічної бази, наукового співробітництва і наукової мобільності, наукових конференцій, стажування наукових працівників, підтримку проектів молодих вчених і популяризацію науки серед молоді залишилися поза увагою Закону.

Фінансування науки не може бути зведено до одного джерела - державного. Враховуючи, що в Україні інфраструктура ринку приватного фінансування ще належним чином не розвинута, через що відсутні багатоканальні джерела фінансування науки, проблема прийнятної норми фінансування науки (в світі – 2 % ВВП) в Україні із альтернативних джерел не може бути вирішена без участі бізнесу.

Наука і освіта – це не джерело витрат для бізнесу, а інвестиції в майбутнє нації – створення інтелектуального капіталу країни.

Моральне зобов'язання для бізнесу займатись благодійністю – віддавати частину своїх заощаджень на освіту, науку, культуру.

Освіта і наука мають бути в партнерських відносинах з бізнесом. Розумний бізнес має відстежувати розвиток науки та інвестувати заради створення наукової бази для підготовки свого фахівця. Підприємці не зможуть отримати конкурентоспроможних співробітників без своєї участі

в інвестуванні розвитку науково-освітнього середовища. Освіта і наука для бізнесу повинні стати найголовнішим інвестпортфелем.

Освіті та університетській науці потрібні меценати, жертводавці – за такої умови ЗВО зможуть стати дієвими освітньо-науковими центрами, виробниками інноваційних знань і технологій.

Прикладом може бути компанія «Dragon Capital» (Томаш Фіала), яка проінвестувала в 2021 році в Ендауменд-фонд (англ. endowment) Київської школи економіки 30 млн. грн. Партнерство з благодійними організаціями, фундаціями та індивідуальними особами в рамках політики співпраці з жертводавцями мають багаторічні традиції Український католицький університет і Національний університет «Києво-Могилянська академія».

МОН України оголосило про запуск платформи «Наука та бізнес», яка стане онлайн майданчиком для комунікації з метою ефективної взаємодії представників бізнесу та наукової спільноти, надасть можливість бізнесу долучитись до генерування наукових результатів, а вченим – розвинути власний науково-дослідницький потенціал і комерціалізувати результати власних наукових розвідок.

В XXI ст. країни воюють не за нафту і не за чорнозем, а за таланти [26].

Руками, як зазначає Павло Шеремета, ми заробляємо на хліб, головою – на масло, а ідеями на ікру [26]. Не буде в Україні достатньої кількості носіїв ідей і тих, хто вміє їх впроваджувати – не буде і держави.

Термін «війна за таланти» вперше був вжитий авторами Едом Майклзом, Хелен Хендфілд-Джонсом і Бетом Екселродом в праці «War for Talent» [33]. Цей термін відноситься до конкурентного середовища, яке формує компанія задля залучення і утримання талановитих працівників, застосовуючи в управлінні персоналом новий тип мислення відносно обґрунтування важливості наявності талантів для компанії.

В сучасних умовах якраз знання являються найефективнішою конкурентною перевагою організацій, їх дефіцитним активом для одержання додаткового прибутку (інтелектуальної ренти).

В умовах сучасної економіки освітні послуги стали найбільш затребуваним товаром, оскільки сьогодні на ринку праці «купується не співробітник, а його кваліфікація, знання та вміння» [25].

В закладах вищої освіти України майже відсутня «висока наука», а якщо і є – то її відсоток мізерний у порівнянні із світовими відомими університетами, де число зайнятих наукою співробітників приблизно таке ж, як і число зайнятих в навчальному процесі. Окрім того, і самі викладачі не мають достатньо часу на наукову роботу. В наших університетах викладачі перенавантажені навчальною роботою, наука – це «видача на гора» необхідної кількості наукових публікацій і можна звітувати про виконання плану наукової роботи.

Підтримка державою вузівської науки повинна мати випереджаючий характер.

Запровадження прогресивної системи управління науковою діяльністю ЗВО, створення відповідної науково-технічної бази для досліджень, формування якісного науково-педагогічного колективу – це складові що створюють наукове середовище ЗВО.

Адже заняття наукою (нехай і не найвищого світового рівня, але принаймні просто якісного фахового) тримає доцентів і професорів в «інтелектуальному тонусі», а студентів – мотивує до пізнання світу науки.

Студент – це майбутній дослідник, підприємець, державний діяч. Формування конкурентної наукової університетської спільноти через інвестування в студентів, майбутню наукову еліту, – надзвичайно важлива стратегічна державна соціальна і освітня задача.

Функція виявлення і формування талановитої молоді покладається, в першу чергу, на заклади вищої освіти.

Інституційне проектування наукового процесу ЗВО у фокусі уваги повинно завжди концентруватись на якості освіти і комплексного системного підходу до організації наукової діяльності. Механізм управління освітньо-науковим середовищем доречно здійснювати через змодельовану організаційну структуру Комплексну програму «Наука», в якій представленні об'єктні складові наукового процесу і їх рольова взаємодія, яка органічно орієнтована на ефективну науково-дослідницьку діяльність викладачів і здобувачів університету (рис. 1).

Такий формат професійної комунікації дозволить бізнес структурам та вченим ЗВО розвивати інноваційні економічні навички, реалізувати інтелектуальний потенціал наукового середовища університету та комерціалізувати результати університетських наукових досліджень.

Наукове середовище університету – це, перш за все, спільнота, в якій молода людина формується і як науковець.

Щоб створити продуктивно працююче наукове середовище потрібен час. Адже його можливості визначаються не тільки особистими якостями окремих працівників, але і раціональним розподілом рольових функцій, гармонійним поєднанням дослідників різних поколінь [18]. Цінності приходять не через оволодіння знаннями – вони приходять через можливість дотичності до освітньо-наукової спільноти. Тому основними цілями при формуванні освітньо-наукового середовища університету повинні бути згуртування в єдине середовище прогресивних освітян, які стануть агентами змін університетської науки і освіти; створення критичної маси освітян, які плідно займаються наукою в рамках виконання держбюджетних наукових тем кафедр, в рамках власних наукових інтересів, в рамках студентської науки, як керівники студентських наукових гуртків, студентських наукових робіт тощо. Такі цілі призведуть до результату розвитку в напрямку синергії дій та нетворкінгу.

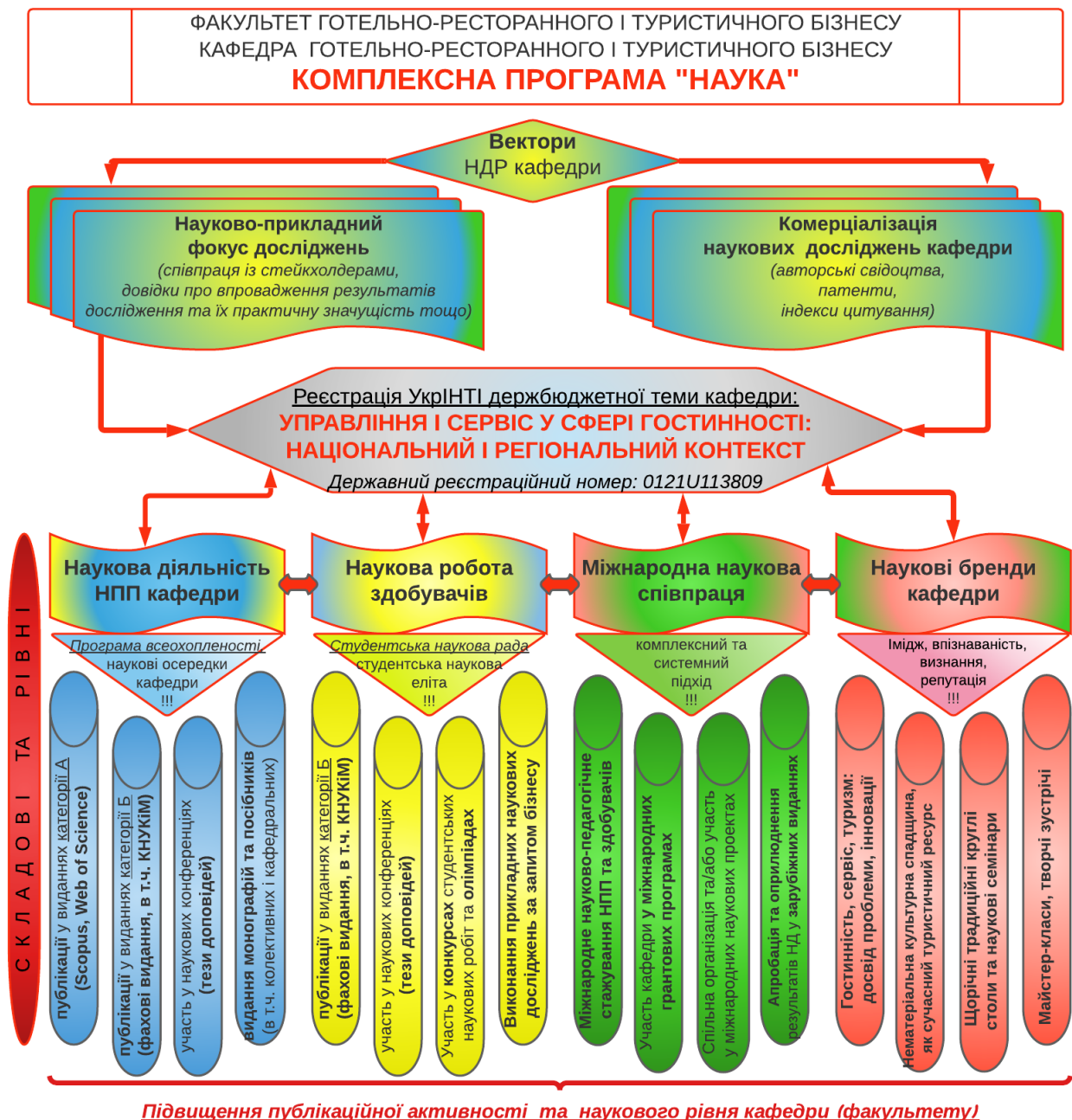

Рис. 1. Рольова модель Комплексної програми «Наука»

Джерело: спроектовано авторами

Не дивлячись на державні освітні стандарти, які підвищують наукову якість освіти, все ж спостерігається недостатнє формування науково-дослідницьких компетенцій фахівців. Серед причин (проблем), пов'язаних із формуванням у студентів навичок науково-дослідницької діяльності, «неправильна» орієнтація освітніх програм на самостійну роботу

студентів, слабкі міждисциплінарні зв'язки та невідповідна якість методичного забезпечення дисциплін тощо.

Назріла необхідність при формуванні професійних та ключових компетенцій орієнтуватись на показники Глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index (GII)) та враховувати оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання впродовж життя, яка прийнята Європейським парламентом і Радою ЄС в 2018 році. У рамковій програмі оновлених ключових компетенцій акцентується увага на восьми ключових компетентностях, які необхідні громадянам для успішного функціонування в європейській спільноті, а саме: грамотність, багатомовна компетентність, математична компетентність та компетентність з науки і технологій, цифрова компетентність, особистісна, соціальна компетентність та вміння вчитись, громадянська компетентність, підприємницька компетентність, культурна обізнаність і самовираження. Враховуючи євро інтеграційний освітній вектор України, дотримання цих європейських рекомендацій для ЗВО України повинно стати не заперечним. Також потребує підвищення вимог до зростання ролі «м'яких» навиків (soft-skills) – гнучкість, креативність, критичне інноваційне мислення, мобільність, адаптивність, академічна і дослідницька доброчесність та інше. Набуття цих навичок повинно бути інтегровано в освітні програми ЗВО.

Важливою умовою успішного розвитку вищої освіти та її якості є дотримання принципів академічної доброчесності. Після прийняття Закону України «Про освіту» (2017) академічна доброчесність, як поняття, стала оформлена на законодавчому рівні (ст. 42 «Академічна доброчесність»). На жаль, її головними принципами досить часто нехтують.

Стаття 42 ЗУ «Про освіту» визначає академічну доброчесність, як «сукупність етичних принципів та визначених Законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання,

викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та / або наукових (творчих) досягнень» [19].

Відтоді академічна доброчесність з поняття культурософського перетворилась на норму Закону з чітко визначеними правилами, критеріями та вимогами.

Міжнародний центр академічної доброчесності (International Center for Academic Integrity) виокремлює 6 постулатів академічної доброчесності: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та мужність [32].

Всі ці компоненти є базисом моральної та етичної поведінки як студентів, так і викладачів. Тому інтегрованість принципів академічної доброчесності у освітній і науковий процес є надактуальним завданням ЗВО України.

ЗВО при формалізації культури академічної доброчесності слід використовувати Рекомендації ЗВО щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності, які розроблені Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [22].

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, як член Міжнародного центру академічної доброчесності, поширює в освітньо-наукових середовищах ЗВО політику дотримання стандартів та вимог академічної доброчесності. Було схвалено рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості [23]. Це дуже важливо для української академічної спільноти.

Академічна доброчесність – це засадницька цінність – це набір поведінкових патернів в науковому середовищі з точки зору основних

принципів та фундаментальних цінностей академічних взаємовідносин, серед яких [22]:

- чесність та порядність;
- правомірність, прозорість, законність;
- повага, довіра, відповідальність;
- самовдосконалення та професіоналізм;
- бережливість до наукового здобутку колег, наукових шкіл, студентської науки.

Такий набір поведінкових патернів створює правильну академічну культуру.

Академічна культура (англ. *academic culture*) – культура накопичення знань, їхнього розвитку, впорядкування та передачі від покоління до покоління через систему освіти практиків-дослідників і викладачів дослідницьких інституцій та закладів вищої освіти [1].

Академічна культура дослідника в освітньо-науковому середовищі розглядається як культура університету загалом, його система цінностей, традицій, норм, правил, поведінкових патернів, принципів професійної та наукової комунікацій.

Академічна культура Київського національного університету культури і мистецтв – це унікальний неповторний конструкт, це візитівка культурно-освітнього простору університету, в якому у процесі педагогічної, наукової, виховної діяльності реалізуються цінності та принципи гуманізації освітнього процесу та особистісної орієнтації здобувачів вищої освіти. Це культурно-освітній простір, де викладачі і студенти піклуються про репутацію ЗВО.

Важливість залучення студентів до заходів з академічної доброчесності у ЗВО є незмінною. Формування моделі наукового середовища ЗВО повинно ґрунтуватися на використанні сукупності певних принципів академічної доброчесності, врахування передумов та

перспектив розвитку інноваційної діяльності та трансферу технологій в Україні, вивченню світового досвіду та сучасних моделей реалізації трансферу технологій університетами.

Сформоване науково-освітнє середовище університету повинне стати чинником розвитку інтересів та потреб здобувачів ЗВО.

Підтримка державою університетської науки повинна мати випереджаючий характер і бути зосередженою на виконанні стратегічних планів.

У представленій на державному рівні та затвердженій Розпорядженням КМУ від 23 лютого 2022 року № 286-р Стратегії розвитку освіти і науки на 2022-2032 роки (далі – Стратегія) увага зосереджена на реалізації п'яти стратегічних цілей [21]:

- ефективність управління в системі вищої освіти;
- довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої наукової та інноваційної діяльності закладів вищої освіти;
- забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти;
- інтернаціоналізація вищої освіти України;
- привабливість ЗВО до навчання та академічної кар'єри.

Очікуваним результатом реалізації Стратегії є створення сучасної ефективної системи вищої освіти – конкурентоспроможної на внутрішньому і світовому ринку освітніх послуг.

Необхідно враховувати концепцію зростаючої віддачі з розвитком системи освіти. Система вищої освіти повинна бути генератором нових ідей, при чому, на основі нових освітніх послуг і нових знань вона зможе реалізувати свою постійно зростаючу віддачу.

Знання забезпечують зростаючу віддачу (increasing returns) по мірі їх використання. Чим більше їх витрачаєш – тим більше зростає їх цінність, що забезпечує мультиплікативний цикл (ефект).

Якщо заклад вищої освіти не здатний генерувати і освоювати нові ідеї, курси і спеціальності, його ринкові позиції послаблюються, він не буде здатний забезпечити високий рівень підготовки, його залишать найбільш кваліфіковані вчені.

Висновки. Дискусійні проблемні питання наукової діяльності ЗВО так чи інакше є на сьогодні викликами сучасному суспільству. Ці проблеми актуальні не тільки для науки, освіти, а й для культури, яка гостро реагує на наукові відкриття і технологічні прориви.

Проведене наукове дослідження проблеми не є остаточним та вичерпним, але зосереджує увагу на формуванні в університетах наукового середовища і академічної культури, які повинні об'єднати науково-педагогічні осередки задля розвитку університетської науки.

Посилення конкуренції між ЗВО на фоні процесів глобалізації, формажорних кризових явищ та недостатнього фінансування освіти і науки зумовлюють необхідність формування у ЗВО науково-освітнього середовища, яке надасть інноваційного руху та конкурентоспроможності конкретному закладу та вітчизняній системі освіти в цілому.

Внутрішньо університетське наукове середовище та комерціалізація наукових розвідок надасть можливість претендувати і залучати фінансування для проведення подальших наукових досліджень із європейських фондів та інституцій.

Вирішення окреслених проблем можливе за умови конструктивно організованої освітньої та наукової роботи ЗВО, продуманого вибору науково-освітнього методичного інструментарію та скоординованої взаємодії всіх суб'єктів освітньо-наукового процесу.

Ціннісно Україна рухається в правильному напрямку і завдання суб'єктів освітньо-наукового процесу – капіталізувати результати цього руху.

Подальші наукові розвідки повинні на науково-практичному рівні сфокусуватися на результатах організаційно-економічної синергії суб'єктів освітньо-наукової сфери, держави, ЗВО, бізнесу, – як фактора успішного розвитку країни. Також перспективним напрямком подальших наукових досліджень буде розробка та обґрунтування ефективних моделей адміністрування науково-освітніми середовищами ЗВО з точки зору процесного підходу в науці і в освіті.

Література

1. Академічна культура. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0
2. Андрущенко В. Стратегічні ініціативи. *Вища освіта України*. 2011. № 4. С. 5-7.
3. Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган П. М. Методика організації науково-дослідної роботи. Київ : Форум, 2009. 270 с.
4. Батченко Л. В., Гончар Л. О. Розвиток професійних компетенцій персоналу як основа економічного зростання. Науковий економічний журнал «Актуальні проблеми економіки». 2019. № 11 (221). С. 22-33.
URL: <https://bit.ly/3pifGjo>
5. Бендасюк С. П. Методика формування інноваційного середовища в регіоні. *Ефективна економіка*, № 3, 2014. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3752>
6. Голуб Т. П. Організація науково-дослідницької роботи студентів у реаліях інтернаціоналізації освіти. *Наука і освіта: наук.-практ. журн. Південного наукового центру АПН України*. 2010. № 7. С. 55-59.

7. Гончаренко С. Етичний кодекс ученого. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2011. Вип. 1. С. 25-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2011_1_6
8. Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008-2017 роки. *Постанова КМУ від 19 вересня 2007 р. N 1155*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1155-2007-%D0%BF#Text>
9. Дівінська Н. О., Роль іншомовної компетентності у професійній діяльності науково-педагогічного працівника. *Історико-педагогічні студії. V Морозівські читання*. 2019. С. 88-93. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33551/Divinska.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
10. Євтух М. Б. Теоретичні засади науково-дослідницької діяльності викладачів університетів України. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2014. № 22. С. 4-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2014_22_3
11. Жук Л. В. Системи наукової і науково-технічної діяльності закладів вищої освіти України: формування, оцінювання, управління. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 336 с.
12. Загородній А. Надо изменить подход к пониманию роли науки в развитии государства. 24.08.2021. URL: <https://zn.ua/science/anatolij-zahorodnij-nado-izmenit-podkhod-k-ponimaniyu-rol-i-nauki-v-razviti-i-hosudarstva.html>
13. Корновенко С. Нація без науки – це нація рабів. URL: novadoba.com.ua
14. Кремень В. Г. Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 2 (75). С. 5–11.
15. Локтев В. М. Наука і перемога, або війна як casus belli наукових реформ. *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 6. С. 26-39. doi: <https://doi.org/10.15407/visn2022.06.026>

16. Майборода В. Проблеми розвитку праксеологічних умінь майбутніх компетентних фахівців вищої школи України. *Вища освіта України*. 2012. № 4. С. 31-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2012_4_7
17. Маліцький Б. Академічна наука : традиції і відповіді на нові виклики. *Вісник Національної Академії наук України*. 2005, № 1. С. 11-24.
18. Попович О. На яке майбутнє може сподіватися українська наука. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/03/17/223188/>
19. Про освіту. Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
20. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 3. Ст. 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
21. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. *Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 286-р*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->
22. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти*. URL: <https://cutt.ly/uKLzBd6>
23. Рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти*. URL: <https://cutt.ly/1LO3YTH>
24. Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали) / В. Луговий, І. Драч, О. Петроє, В. Зінченко, Ю. Мелков, І. Жилияєв, І. Регейло, Н. Базелюк, В. Камишин; за ред. В. Лугового, О. Петроє. [Електронне видання]. Київ :

- Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. 206 с. URL:
https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf
25. Трохимчук А. В. Влияние образования на экономику в условиях постиндустриального общества. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2017. Т. 14. С. 292–298. URL: <http://e-koncept.ru/2017/770663.htm>.
26. Український прорив: рецепти від Павла Шеремети. URL:
<https://hromadske.radio/podcasts/kyiv-donbas/ukrayinskyu-proryv-recepty-vid-pavla-sheremety>
27. Щетинин В. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки. *Мировая экономика и международные отношения*. 2001. № 12. С. 42–49.
28. Agency of European Innovations (AEI). URL: <https://aei.org.ua/1271/>
29. Batchenko L., Dielini M., Honchar L. A Value-Oriented Polyparadigm Approach to the Development of Management Education in the Conditions of Transformation Change. *Baltic Journal of Economic Studies, Volume 6 Number 5*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". 2020. 240 p. P. 42-53. doi: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-5-42-53>; URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/issue/archive>
30. Bondar I., Humeniuk T., Batchenko L., Horban Y., & Honchar L. State regulation of the development of educational and scientific process in higher education institutions. *Journal of management Information and Decision Sciences*. 2021. No 24(2). P. 1-10. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/state-regulation-of-the-development-of-educational-and-scientific-process-in-higher-education-institutions-10158.html>
31. Etzkowitz H. *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. Routledge, 2008.

32. International Center for Academic Integrity. URL:
https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf
33. Michaels Ed, Handfield-Jones Helen, Axelrod Beth. The War for Talent. Harvard Business Press, 2001.
34. National Science Foundation. National Center for Science and Engineering Statistics. URL: <https://www.nsf.gov/statistics/>
35. The Origins and History of Darwin Day. URL:
<https://web.archive.org/web/20160216235829/http://archive.darwinday.org/about-us/>
36. Science in universities. Наука в університетах. URL:
<https://mon.rit.org.ua/>

References

1. Akademichna kultura [Academic culture]. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0
2. Andrushchenko, V. (2011). Stratehichni initsiatyvy [Strategic initiatives]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher Education of Ukraine]*, no. 4, s. 5-7.
3. Artemchuk, H. I., Kurylo, V. M., Kocherhan, P. M. (2009). *Metodyka orhanizatsii naukovo-doslidnoi roboty [Methodology of organization of research work]*. Kyiv : Forum, 270 s.
4. Batchenko, L. V., Honchar, L. O. (2019). Rozvytok profesiinykh kompetensii personalu yak osnova ekonomichnoho zrostantia [Development of professional competences of personnel as the basis of economic growth]. *Naukovyi ekonomichnyi zhurnal «Aktualni problemy ekonomiky» [Scientific economic magazine "Actual problems of the economy"]*. № 11 (221), s. 22-33. URL: <https://bit.ly/3pifGjo>

5. Bendasiuk, S. P. (2014). Metodyka formuvannia innovatsiinoho seredovyshcha v rehioni [Methodology of forming an innovative environment in the region]. *Efektivna ekonomika [Effective Economy]*, № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3752>
6. Holub, T. P. (2010). Orhanizatsiia naukovo-doslidnytskoi roboty studentiv u realiiakh internatsionalizatsii osvity [Organization of scientific research work of students in the realities of internationalization of education]. *Nauka i osvita: nauk.-prakt. zhurn. Pivdennoho naukovoho tsentru APN Ukrainy [Science and education: science and practice. journal Southern Scientific Center of the National Academy of Sciences of Ukraine]*. № 7, s. 55-59.
7. Honcharenko, S. (2011). Etychnyi kodeks uchenoho [Ethical code of a scientist]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii [Aesthetics and ethics of pedagogical action]*. Vyp. 1, s. 25-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2011_1_6
8. Derzhavna tsilova naukovo-tekhnichna ta sotsialna prohrama «Nauka v universytetakh» na 2008-2017 roky [State targeted scientific, technical and social program "Science in universities" for 2008-2017]. (2007) *Postanova KМУ vid 19 veresnia 2007 r. N 1155 [Resolution of the CMU dated September 19, 2007 N 1155]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1155-2007-%D0%BF#Text>
9. Divinska, N. O. (2019). Rol inshomovnoi kompetentnosti u profesiinii diialnosti naukovo-pedahohichnoho pratsivnyka [The role of foreign language competence in the professional activity of a scientific and pedagogical worker]. *Istoryko-pedahohichni studii. V Morozivski chytannia [Historical and pedagogical studies. V Morozov readings]*. s. 88-93. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33551/Divinska.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
10. Ievtukh, M. B. (2014). Teoretychni zasady naukovo-doslidnytskoi diialnosti vykladachiv universytetiv Ukrainy [Theoretical principles of research

- activity of university teachers of Ukraine]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika [Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy]*. № 22, s. 4-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2014_22_3
11. Zhuk, L.V. (2019). Systemy naukovo i nauково-tekhnichnoi diialnosti zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy: formuvannia, otsiniuvannia, upravlinnia [systems of scientific and scientific and technical activity of institutions of higher education of Ukraine: formation, evaluation, management]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. 336 s.
12. ZagorodnIy, A. (2021). Nado izmenit podhod k ponimaniyu roli nauki v razvitii gosudarstva [It is necessary to change the approach to the understanding of the role of science in the development of the state]. 24.08.2021. URL: <https://zn.ua/science/anatolij-zahorodnij-nado-izmenit-podkhod-k-ponimaniju-rolu-nauki-v-razvitii-hosudarstva.html>.
13. Kornovenko, S. (2020). Natsiia bez nauky – tse natsiia rabiv [A nation without science is a nation of slaves]. URL: novadoba.com.ua
14. Kremen, V. H. (2012). Osvita i suspilstvo v paradyhmi synerhetychnoho myslennia [Education and society in the paradigm of synergistic thinking]. *Pedahohika i psykholohiia [Pedagogy and psychology]*. № 2 (75), s. 5–11.
15. Loktiev, V. M. (2022). Nauka i peremoha, abo viina yak casus belli naukovykh reform [Science and victory, or war as a casus belli of scientific reforms]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine]*. № 6, s. 26-39. doi: <https://doi.org/10.15407/visn2022.06.026>
16. Maiboroda, V. (2012). Problemy rozvytku prakseolohichnykh umin maibutnikh kompetentnykh fakhivtsiv vyshchoi shkoly Ukrainy [Problems of development of praxeological skills of future competent specialists of the higher school of Ukraine]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher education of Ukraine]*. № 4, s. 31-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2012_4_7

17. Malitskyi, B. (2005). Akademichna nauka : tradytsii i vidpovidi na novi vyklyky [Academic science: traditions and responses to new challenges]. *Visnyk Natsionalnoi Akademii nauk Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine]*. № 1, s. 11-24.
18. Popovych, O. (2017). Na yake maibutnie mozhe spodivatysia ukrainska nauka [What future can Ukrainian science hope for]. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/03/17/223188/>
19. Pro osvitu [About education]. (2017) *Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, № 38-39, st. 380 [Law of Ukraine. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2017, No. 38-39, Article 380]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
20. Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist [About scientific and scientific and technical activity]. (2016). *Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, № 3, st. 25 [Law of Ukraine. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2016, No. 3, Article 25]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
21. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032]. (2022) *Rozporiadzhennia KMU vid 23 liutoho 2022 № 286-r* [Order of the CMU of February 23, 2022 No. 286]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->
22. Rekomendatsii dlia zakladiv vyshchoi osvity shchodo rozrobky ta vprovadzhennia universytetskoj systemy zabezpechennia akademichnoi dobrochesnosti [Recommendations for institutions of higher education regarding the development and implementation of a university system for ensuring academic integrity]. *Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [National Agency for Quality Assurance of Higher Education]*. URL: <https://cutt.ly/uKLzBd6>

23. Rekomendatsii dlia ekspertiv iz rozghliadu vnutrishnoi polityky i protsedur zabezpechennia akademichnoi dobrochesnosti ta zovnishnoi otsinky yikh yakosti [Recommendations for experts on the review of internal policies and procedures for ensuring academic integrity and external evaluation of their quality]. *Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity* [National Agency for Quality Assurance of Higher Education]. URL: <https://cutt.ly/1LO3YTH>
24. Luhovyi, V., Petroie, O. (Eds.) (2021). Teoretychni osnovy pidvyshchennia doslidnytskoi spromozhnosti universytetiv Ukrainy v konteksti implementatsii kontseptsii «Vidkryta nauka»: prepynt (analytychni materialy) [Theoretical foundations of increasing the research capacity of Ukrainian universities in the context of the implementation of the "Open Science" concept: preprint (analytical materials)]. Kyiv : Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, 206 s. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf
25. Trohimchuk, A. V. (2017). Vliyanie obrazovaniya na ekonomiku v usloviyah postindustrialnogo obschestva [The influence of education on the economy in post-industrial society]. *Nauchno-metodicheskiy elektronnyiy zhurnal «Kontsept»* [Scientific and methodological electronic magazine "Concept"]. T. 14, s. 292–298. URL: <http://e-koncept.ru/2017/770663.htm>
26. Ukrainskyi proryv: retsepty vid Pavla Sheremety [Ukrainian breakthrough: recipes from Pavel Sheremety]. (2021). URL: <https://hromadske.radio/podcasts/kyiv-donbas/ukrayinskyy-proryv-recepty-vid-pavla-sheremety>
27. Schetinin, V. (2001). Chelovecheskiy kapital i neodnoznachnost ego traktovki [Human capital and the ambiguity of its interpretation]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya* [World economy and international relations], no. 12, s. 42-49.
28. Agency of European Innovations (AEI). URL: <https://aei.org.ua/1271/>

29. Batchenko, L., Dielini, M., Honchar, L. A. (2020). Value-Oriented Polyparadigmatic Approach to the Development of Management Education in the Conditions of Transformation Change. *Baltic Journal of Economic Studies, Volume 6 Number 5*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", pp. 42-53. doi: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-5-42-53>; URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/issue/archive>
30. Bondar, I., Humeniuk, T., Batchenko, L., Horban, Y., & Honchar, L. (2021). State regulation of the development of educational and scientific process in higher education institutions. *Journal of management Information and Decision Sciences*, 24(2), pp. 1-10. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/state-regulation-of-the-development-of-educational-and-scientific-process-in-higher-education-institutions-10158.html>
31. Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. Routledge.
32. International Center for Academic Integrity. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf
33. Michaels Ed, Handfield-Jones Helen, Axelrod Beth. (2001). *The War for Talent*. Harvard Business Press.
34. National Science Foundation. National Center for Science and Engineering Statistics. URL: <https://www.nsf.gov/statistics/>
35. The Origins and History of Darwin Day. URL: <https://web.archive.org/web/20160216235829/http://archive.darwinday.org/about-us/>
36. Science in universities. URL: <https://mon.rit.org.ua/>